

О. В. Ленський

Сумські

Куранти

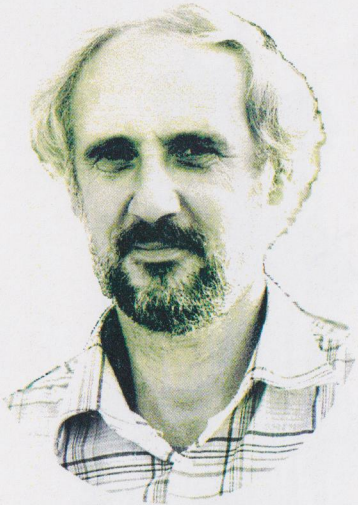

О. В. Ленський

Сумські куранти

ББК 63.3 (4Укр – 4Сум)

Ленський О. В.

Ця книжка присвячена історії і сьогоденню першого годинника нашого міста, що був встановлений на Спасо-Преображенському соборі у 1885 р.

Л 33 Ленський Сумські куранти – Суми: Власне видавництво Ленського О. В., 2014. – 28 с., іл.

Ленський Олександр Васильович, 2014.

Сумські куранти

У 1885 р. була збудована нова дзвіниця Спасо-Преображенського собору на 56 метрів. Тоді ж у верхньому ярусі встановили годинник. Ми можемо тільки уявити, як його освятили, як сумяни перший раз почули його дзвін, бо споминів не збереглося. Завдяки годиннику стабілізувалося ділове і культурне життя міста, бо з'явилася можливість однаково всім ставити час на своїх годинниках. У 2015 р. годинник буде святкувати свій 130 рік народження.

Мені дуже хотілося побачити яким був Спасо-Преображенський собор до перебудови. Ось перед вами унікальна світлина того часу, коли була збудована нова дзвіниця Спасо-Преображенського собору разом з вбудованим годинником. Собор ще не був перебудований Д. Сухановим. Можна легко проаналізувати задум архітектора Ловцова по реконструкції собору. Стара церква мала велику баню центральної частини церкви, а за великою банею йшла менша. Ловцов підняв центральну баню і поставив її на барабан з вікнами, а також надбудував центральну частину церкви, що з'єднувалася з дзвіницею. Менша баня за іконостасом була ліквідована для підсилення домінуючої ролі основної.

Домінуючою забудовою того часу центральної частини міста залишаються ще одноповерхові будинки, а на місці скверу ім. Харитоненка ми бачимо житлову забудову. Ось чому при проведенні різних земляних робіт в сквері зустрічаються фундаменти. Для освітлення міста застосовувалися гасові ліхтарі, а електричних і телефонних дротів на стовпах ще немає.

У 2015 р. відзначимо 130 років встановлення годинника на дзвіниці собору.

Десь рік тому, мені приснився сон, що я опинився на куполі дзвіниці Спасо-Преображенського собору. Перша моя думка була спуститися з купола, але як це зробити. Невдовзі, у сні, з'явилися рештування, і я по ним спокійно спустився вниз. Я подумав, що це пов'язане з ремонтом храму і забув про це, мало, що сниться. 21 жовтня 2013 р. я познайомився з майстром по ремонту годинників Наталухою Миколою Вікторовичем, що ремонтує і доглядає за годинником Спасо-Преображенського собору. Я напросився до нього на екскурсію. Ми підіймалися на дзвіницю і перед нами відкривався краєвид всього міста, але і відчуття висоти теж бентежило. Доводилося зупинятися і перепочивати, і ось, нарешті, ми піднялися в приміщення, де встановлений годинник.

По своїй будові це класичний маятниковий годинник з гирьовим двигуном. Він складається з трьох механізмів. Перший механізм це власне сам годинник, другий – це механізм бою годинника і третій – мелодії. На кожному механізмі стоїть барабан поєднаний з гирькою через трос. Рух на 4 циферблати передається з допомогою редуктора через вісі. На циферблаті з внутрішньої сторони закріплені дві шестерні. Одна передає рух на годинникову стрілку, а інша на хвилину.

Заводяться всі механізми через підйом гирьок з допомогою вбудованого мотовила з великою ручкою. Заводу вистачає на 66 годин. Енергія передається з підвішеної гирьки на барабан і через систему бронзових зубчатих коліс на анкерне колесо, а потім на скобу, що передає енергію маятнику. Зубчасті колеса закріплені на валах. Вали вставлені в бронзові втулки. Втулки з одного боку запресовані в рамочний корпус годинника, а з іншого – мають на поверхні різьбу і закручуються в корпус для регулювання зазору між корпусом і торцями валів. Рамочний корпус виготовлений з чавуну, а чавун боїться удару. Сам корпус розбірний і

складається з окремих деталей, що поєднуються болтовими з'єднаннями. Через копір, що має вирізи, кожна годину підіймається фіксатор і залежно від відстані на копирі до наступного вирізу запускається механізм бою. З механізму бою через трос наносяться удари молоточком по дзвону і відраховуються години. Годинник може відбивати не тільки години, але і чверті години.

Механізм мелодії, що складається з трьох нот зараз в стадії реставрації і буде працювати тільки на свята, бо якщо він буде включатися кожна годину, то дуже буде заважати спати мешканцям. Три троси механізму мелодії ведуть до трьох дзвонів. На одному з дзвонів є букви Ю З Ж Д. Це слід розшифрувати як північно-західна залізнична дорога. Справа в тому, що такі самі годинники ставилися і на вокзалах, а фірма, що їх випускала мала в запасі такі дзвони. Ось вони його і поставили. Крім того я звернув увагу на дзвін фірми Самгіна, по якому і б'є молоточок годинника сьогодні. Це його ми чуємо кожна годину. Кріплення його на трубі, що поєднувалася з каркасом дзвіниці у вікнах, теж доводило, що він тут з'явився пізніше. Це наводить на думку, що після закриття Троїцької церкви у 1959 році його тут підвісили. Відомо, що для Троїцької церкви ця фірма поставила 12 дзвонів і тільки один з них вцілів. У переліку замовлень заводу Самгіна є 12 дзвонів для Троїцької церкви в Сумах. Інших замовлень з Сум не було. На підлозі зверху є отвір через який йшов трос з годинника до дзвону на 2-му поверсі. Це він тоді відбивав години, але його забрали на переплавку, а від нього лишився лише молоток. Звук від цього дзвону було чути за десятки кілометрів від Сум. Так люди отримували інформацію про час.

Весь механізм годинника постановлений на фарбовану дерев'яну раму. На рамі годинника позначено дві фірми. Це фірми: Ф. Вінтер в Петербурзі і І. Ф. Войле в Боккенемі. За ці 130 років механізм годинника декілька разів ремонтувався, але

кардинальний ремонт був зроблений в останні три роки, коли за годинником став доглядати Микола Вікторович Наталуха. Микола Вікторович талановита, добра і комунікабельна людина, з ним легко спілкуватися.

Микола Вікторович мені розповів, що експлуатація годинника має сезонні особливості. На зиму треба змінювати мастило додаючи в нього гас, бо на холоді мастило дуже загусас. Коли на маятнику утворюється конденсат або випадає паморозь, часи починають відставати. Микола Вікторович професійний майстер по ремонту годинників, багато років пропрацював в системі побутового обслуговування населення.

Я фотографував годинник 03. 11. 2013 р. о десятій годині ранку. День був дощовий. Я стояв на третьому поверсі, а на другому – дзвонили. Звук найбільшого дзвону просто виливався з вікон, а сама дзвіниця коливалася, але цей найбільший дзвін менше ніж той, що тут був до революції. Можна тільки уявити, що то був за потужний звук від нього. Ще одна несподіванка звернула мою увагу. На третьому поверсі в стіні був отвір, і коли я вставив туди руку, я відчув як з низу йде повітря. Це наводить на думку, що в стінах дзвіниці зроблена вентиляція, і це дуже розумне рішення. З одного боку це зменшує вагу споруди, а з іншого – виводить лишню вологу, а, можливо, що підсилює і звук.

Ну, а тепер давайте зробимо екскурс по фірмам, що брали участь у випуску годинника.

Фрідріх Вінтер приїхав до Петербургу в 1856 р. до свого дядька. У 1867 р. відкрив свою фірму, яка діяла як торговий будинок на Невському проспекті, 78. Фірма торгувала різними годинниками і надавала послуги в ремонті і обслуговуванні. Це навело на думку виготовляти годинники з комплектуючих деталей інших фірм. Так поступово почало формуватися виробництво годинників в співдружності з іншими фірмами. Годинники давали відхилення 2 секунди на тиждень. Фрідріх Вінтер помер після травмування у 1893 р. На виставках 1896 і 1899 рр. годинники фірми отримали

золоті медалі. Продовжувалася торгівля і годинниками інших фірм. Управління фірмою взяла в свої руки його дружина Алвіна Лінштедт, яка успішно нею керувала ще протягом 10 років. В цьому їй допомагав Отто Хефелі, що з 1902 р. по 1914 р. стає співвласником фірми Фрідріха Вінера. Вінерам в Петербурзі належало 4 будинки. Більшість приміщень цих будинків здавалося в оренду. У 1914 році з початком війни Алвіне Лінштедт повертається до Німеччини в Дрезден, а фірма отримала назву Отто Хефеллі. Швейцарець Отто Хефеллі був досвідчений підприємець. Він розширив виробництво, бо була велика кількість замовлень від управління залізниці, де на вокзалах було встановлена велика кількість годинників. Були великі замовлення годинників для залізничників, військових, банків, купців і багатих людей. Випускалися спеціальні годинники для казарм, заводів. Вперше фірма стала давати на прокат і встановлювати в машинах таксометри. У 1917 р. Отто втративши все вернувся до Швейцарії. Другою фірмою була фірма Іохана-Фрідріха Войле. Іохан навчався часовому ремеслу в містах Брауншвейге і Касселі. Свою фірму відкрив в Бокенемі. Фірма виробляла баштові годинники. Фірма багато працювала над зменшенням тертя, що досягалося використанням бронзових зубчатих коліс з новими за формою зубцями. Іохан удосконалив зрівнювачі маятників і застосував розбірні рами. Постійне удосконалення привело до того, що часи йшли цілий тиждень. Дехто підкреслює, що сумські годинники йдуть біля трьох діб. На мій погляд і сумський годинник може йти тиждень, бо треба тільки подовжити трос на гирці, а місця на барабані для троса вистачить. Виробництво швидко розширювалося. Годинники купували не тільки в країні, але і за кордоном. Фірма Войле на виставках отримувала нагороди: Ганновер (1850), Мюнхен (1854), Гамбург (1863), Москва (1872), Відень (1873), Сідней (1879), Брюссель (1880). У 1879 р. засновник фірми Іоган-Фрідріх Войле передав виробництво своїм синам Фрідріху і Вільгельму.

Співробітництво між фірмами Вінтера і Войле базувалося на використанні деталей фірми Войле в годинниках фірми Вінтера. На той час в Росії випускалася значна частина чавуну і сталі, але їх якість була незадовільною, та і самі виробничі технології були значно гірші. Краще було купити деталі ніж робити самим. Простіші і не відповідальні деталі робилися в Росії. Пуск і наладку теж робила російська фірма. Ось чому на рамі годинника позначені дві фірми. Співробітництво зупинилося з початком війни.

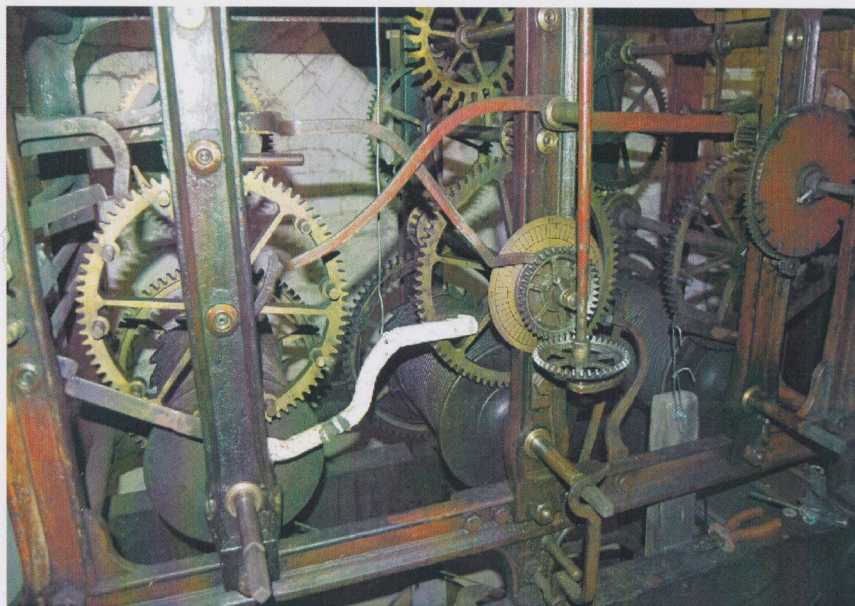
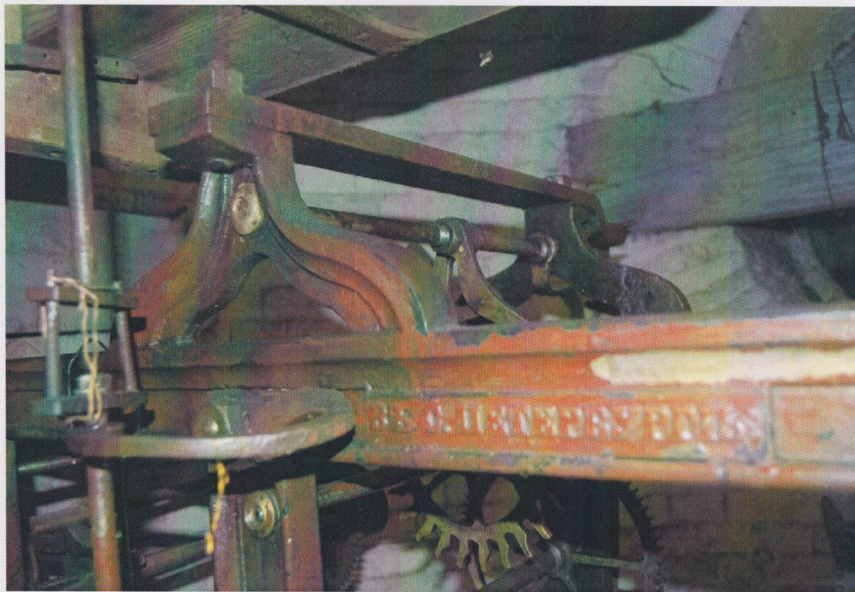
Після Першої світової війни виробництво впало, бо великий ринок збуту в Росії перестав існувати, але після Другої світової війни під час відбудови було велике пожвавлення. В п'ятдесятих роках потреба в подібних механічних виробках відпала і фірма збанкрутувала. Сьогодні свідками співробітництва двох фірм є годинники на будівлі колишньої Російської Державної Думи, Московського вокзалу, Адміралтейства, Російської Національної бібліотеки, Нахімовського училища, Спасо-Преображенського собору в Сумах, Астраханського кремля, Астраханського драматичного театру і Астраханської пошти.

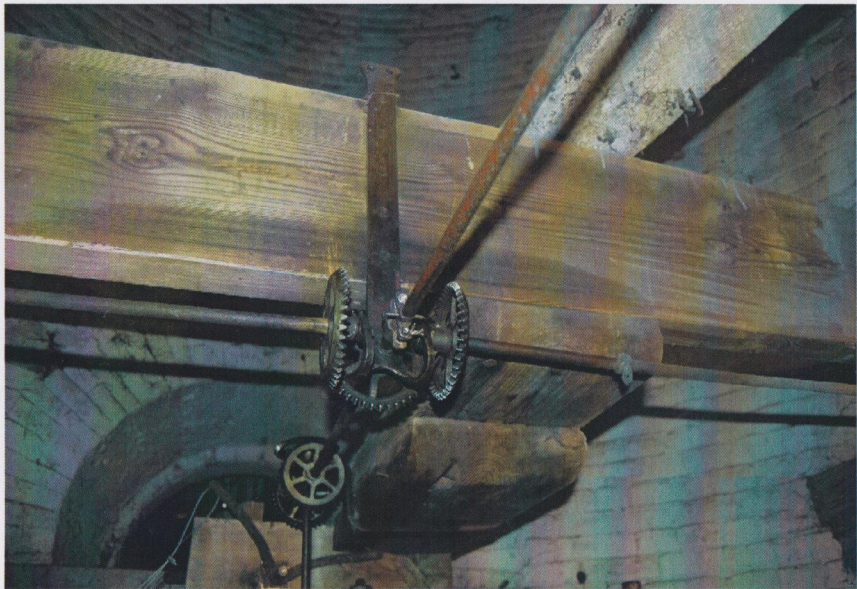
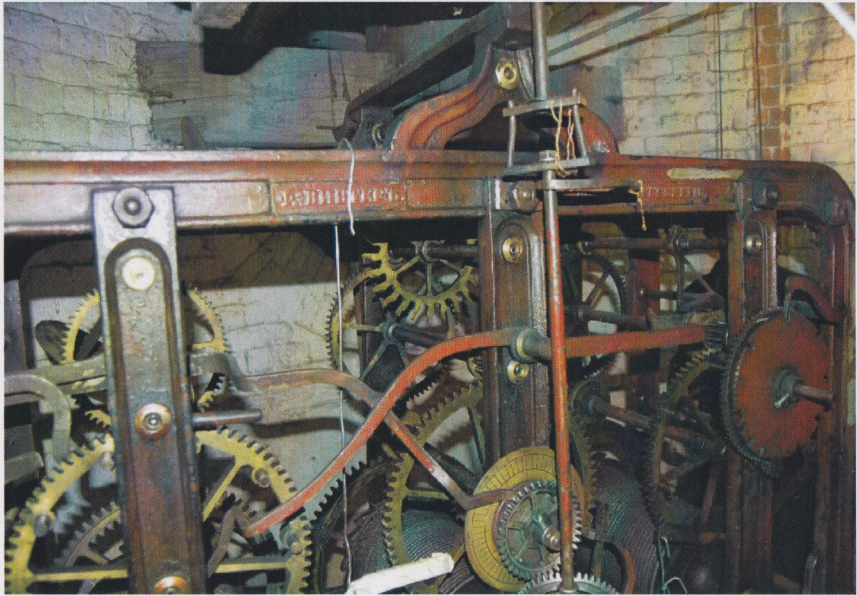
Ще за часів сумновідомого Щербаня була затіяна сумновідома реставрація вул. Соборної. Була вийнята земля до самих комунікації. Частина з них була замінена і прокладені нові. Було видно, що фундамент під дзвіницею слабенький, оголяти його було не можна. Я тоді дав декілька публікацій в газетах і помістив свої висновки в книжках. Був порушений гідрологічний режим. Коли йшов дощ під плиткою була суха земля, а під іншою частиною храму земля намокала. На мокрій землі будинок підіймається, а на сухій опускається, і тут починалося виламування. Земля, якою засипали комунікації, почала осідати, труби потекли, а на поверхні утворилися калюжі. Одна з них утворилася проти дзвіниці. Через дорогу від собору вирита велика яма під будівництво, а самого будівництва немає. Все це

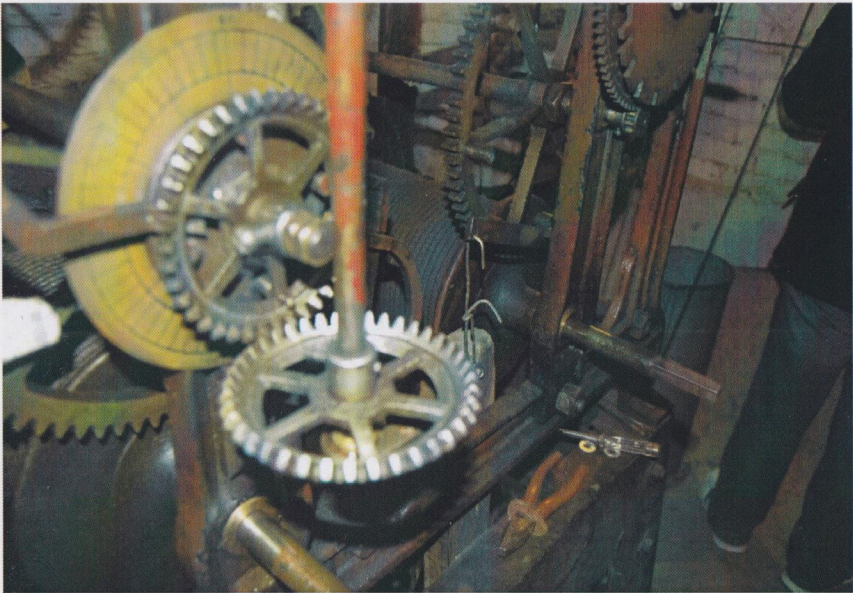
привело до того, що дзвіниця почала давати нахил в бік вулиці. Сьогодні нахил складає 3%. Я впевнений, що на цьому процес не закінчиться. Через 2 роки може постати реальна загроза існування дзвіниці. Це результат авантюр Щербаня. Якщо вона впаде, то купол опиниться на вул. Воскресенській. Зразу після того, як поклали плитку по дзвіниці, пішли тріщини, але Щербань затіяв терміновий ремонт, і в тріщини закачали якусь суміш, але тепер між дзвіницею і основною частиною будівлі теж утворилися значні тріщини, з'явилися вони і на інших частинах храму. Явно видно, що фундамент дає значну нерівномірну усадку.

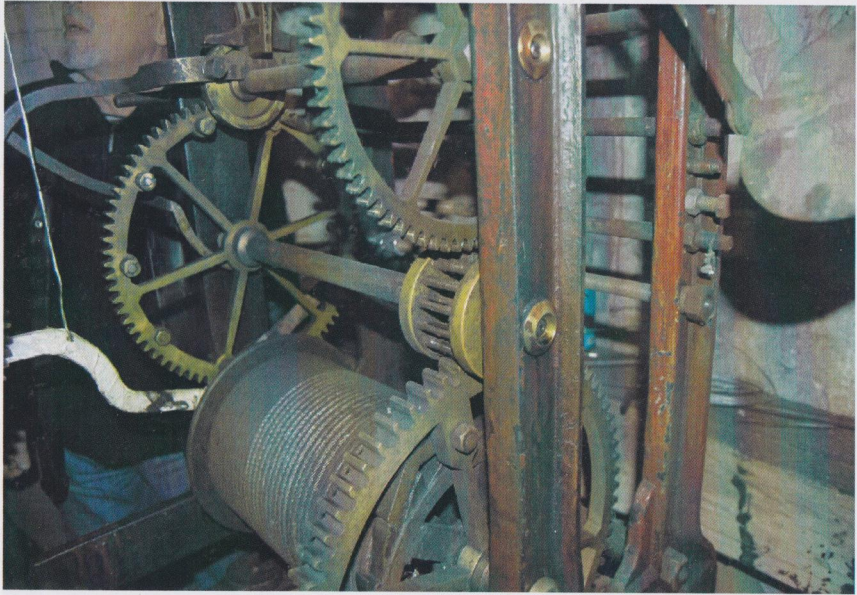
Альбом світлин

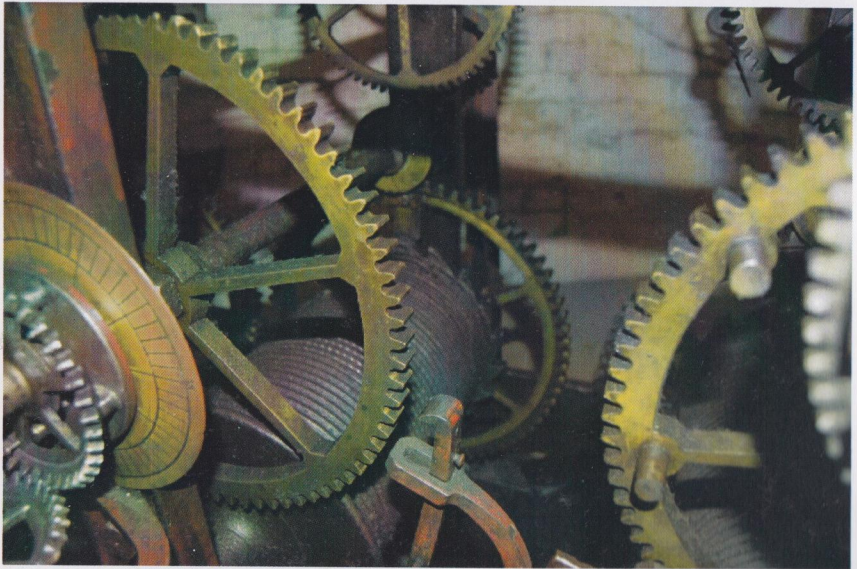
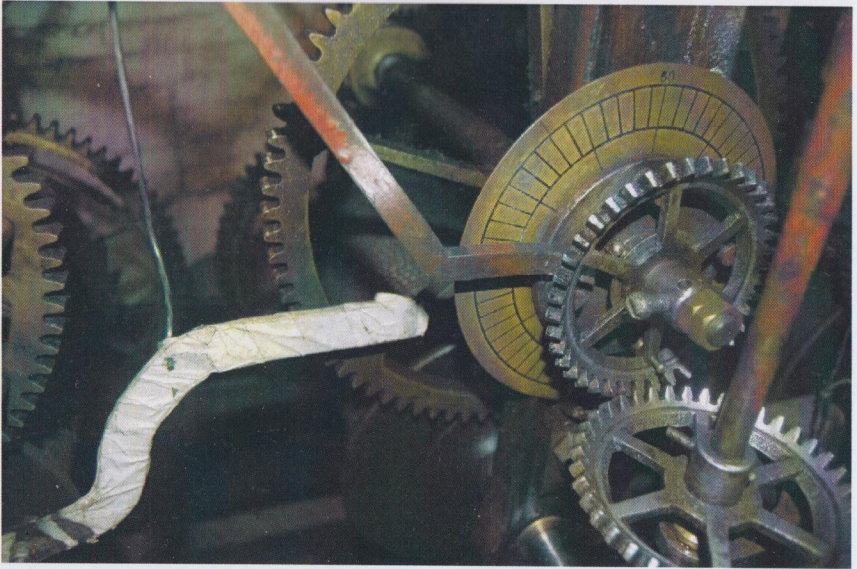

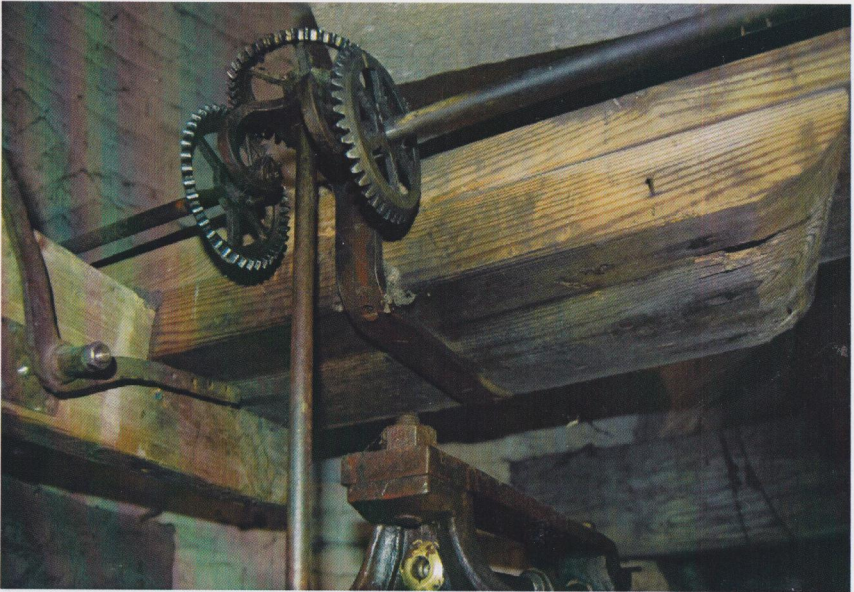
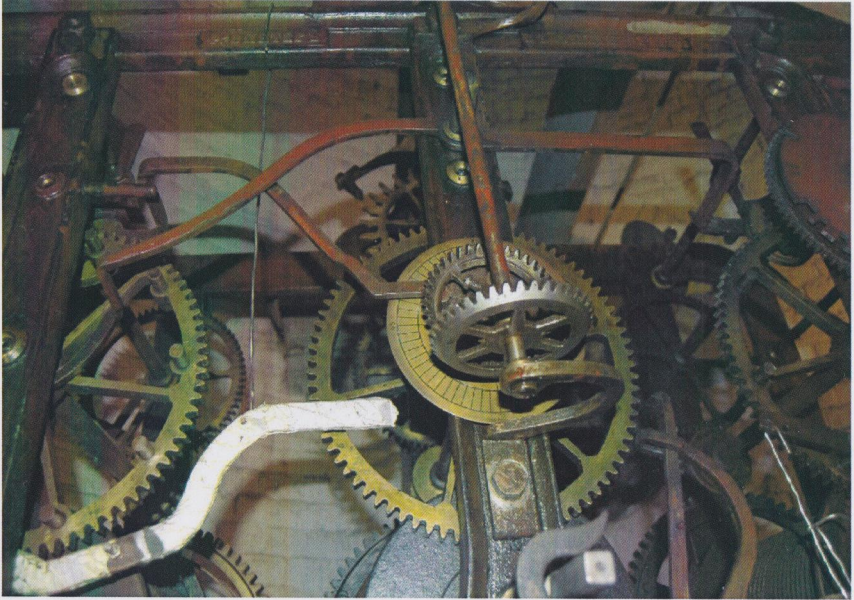

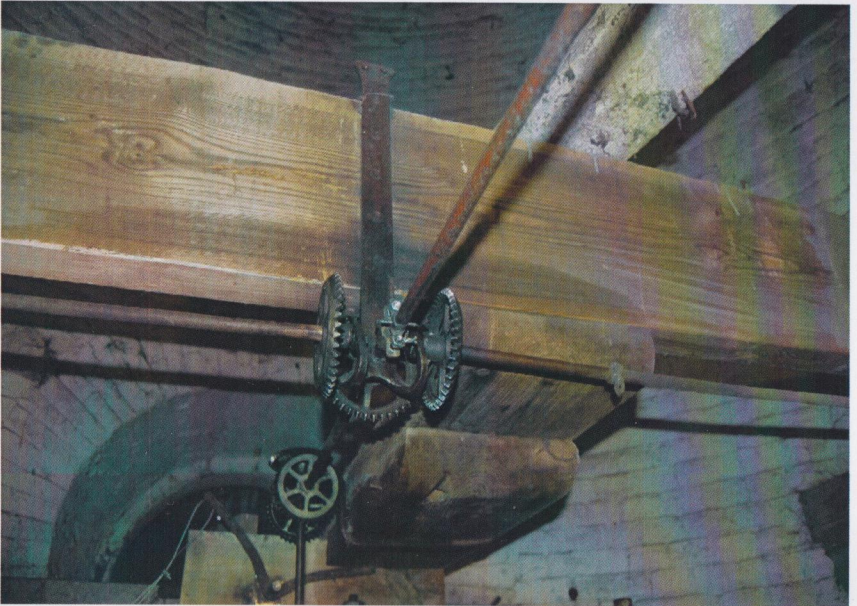
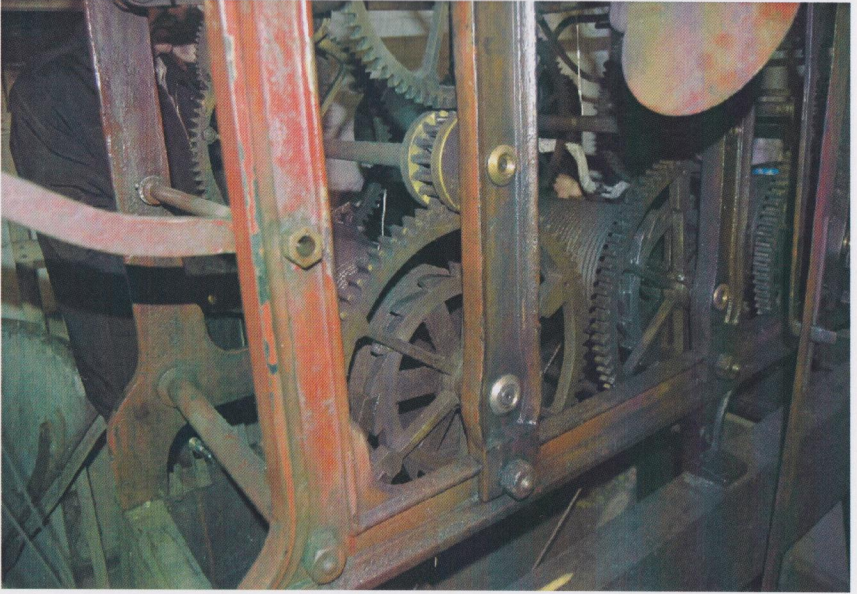

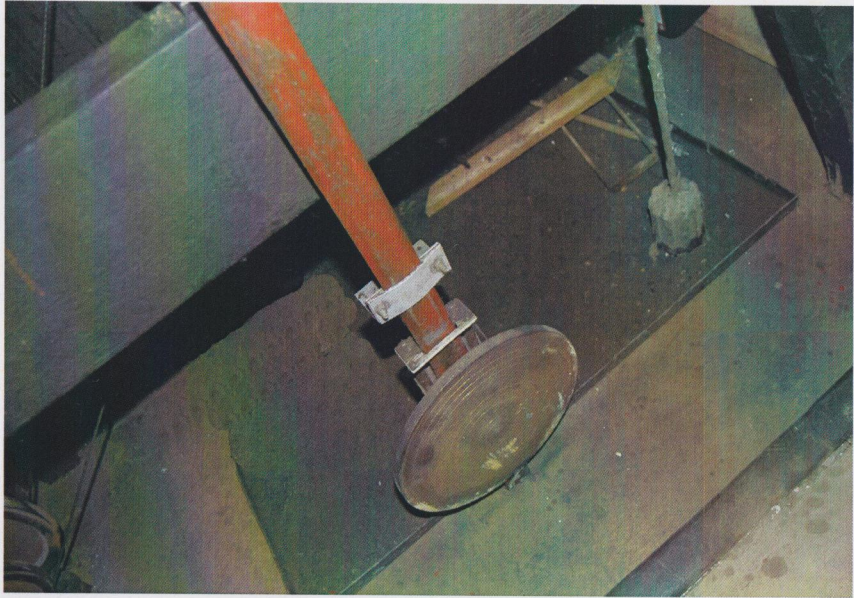

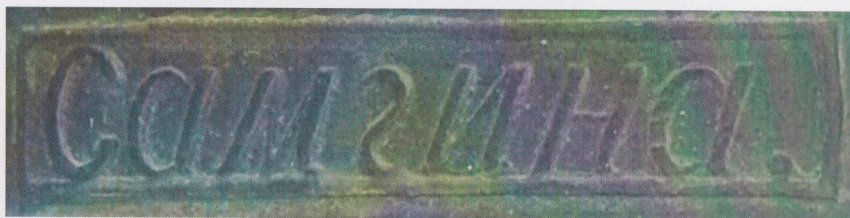

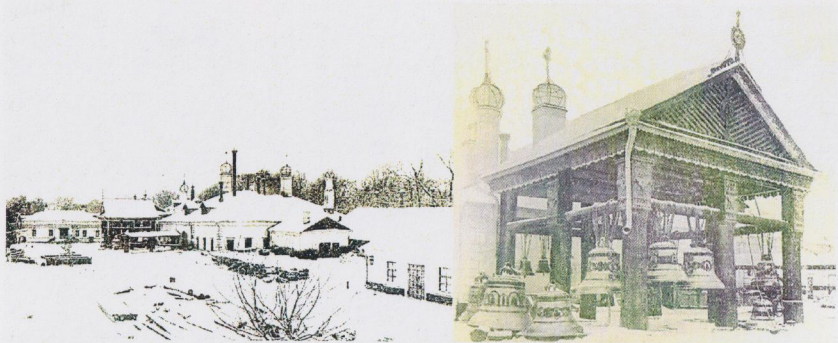

Майстер по ремонту годинників Микола Вікторович Натолуха доглядає і ремонтує годинник

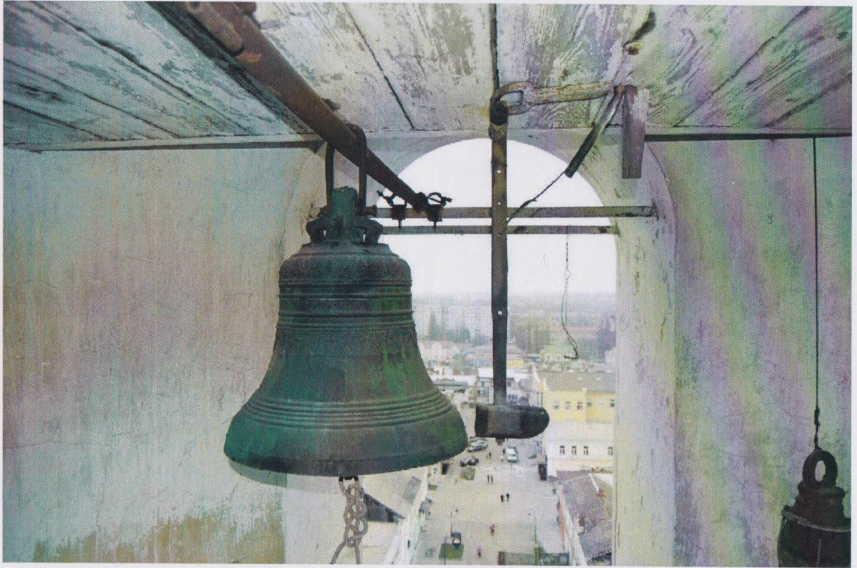
У 1959 році вцілілий дзвін з Троїцької церкви перенесли до Спасо-Преображенського собору і тепер ви його чуєте, коли б'є годинник, а старий дореволюційний дзвін забрали на переплавку в 30-х роках.

Завод Самгіних у Москві

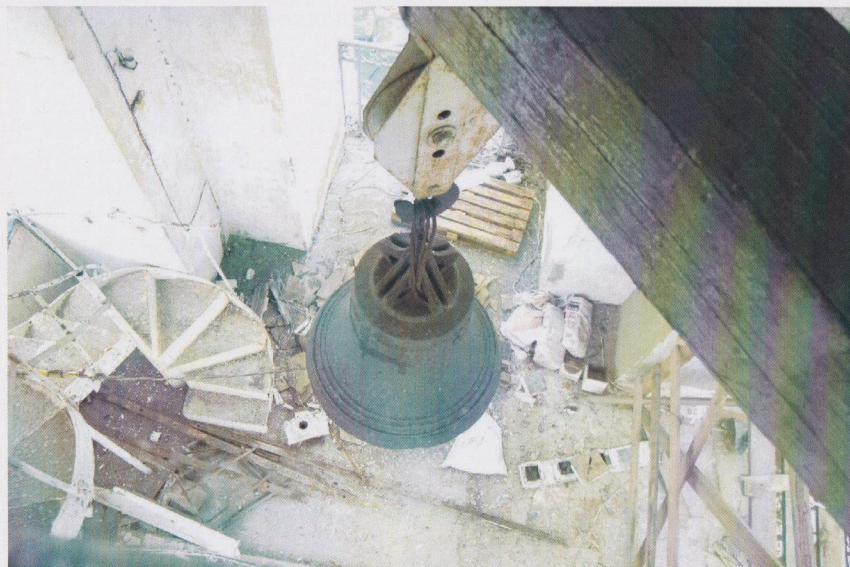

Дзвони мелодії годинника

Колись тут висів старий дзвін по якому бив цей молоток і його мелодію чули містяни, а новий дзвін значно менше старого.

Інші дзвони на дзвіниці собору

Світлини міста зроблені дощового дня 03.11.13 р. з дзвіниці собору

Там де до революції був фотосалон Макашова тепер вічна яма

Науково-популярне видання

Сумські куранти

Автор і упорядник Ленський Олексій Васильович

Верстка і дизайн: Ленського О. В.

Підписано до друку 30. 11. 2014 р.

Формат 90x60/16

Друк цифровий.

Гарнітура Times. Наклад 10 пр.

Власне видавництво Ленського О. В.

Л 33 Ленський О. В. Сумські куранти – Суми:
Власне видавництво Ленського О. В. 2014. – 28 с.,
іл.

ББК 63.3(4Укр-4Сум)

М. С. ПЕТЕРБУРГЪ

Механізм мелодії